

VPLYV TURIZMU NA PRÍRODNÉ PROSTREDIE

Úvodom si dovolíme podotknúť, že reálny vplyv turizmu na životné a prírodné prostredie považujeme na väčšine územia Slovenska za zanedbateľný v porovnaní s vplyvom ostatných ekonomických aktivít priemyslu, polnohospodárstva, lesného a vodného hospodársstva či vývoja osidlenia. Vplyv turizmu na prírodu sa zaobiera najmä kvôli strednodobej budúcnosti, v ktorej považujeme za možný prudký nárast turizmu na Slovensku a je preto podľa nás potrebné pripraviť sa naň tak, aby ne poškodil životné prostredie, ba práve naopak aby mu osozi. Veďme, že je to možné.

Vplyvy turizmu na životné prostredie sú všeobecne dvojako negatívne aj pozitívne. Ich veľkosť a vzájomný pomer v jednotlivých častiach sveta závisí od viacerých faktorov: najmä od prevládajúceho druhu turizmu, prírodných podmienok a stupňa ekonomickeho a spoločenského rozvoja v území. Nemalý význam má aj intenzita a metódika zisťovania týchto dopadov a ich výskumu.

Na stanovenie dopadov turizmu na prírodné, či dokonca chránené územia Slovenska, nemáme žiaľ záťaľ dostatok informácií, výskumov a prieskumov. Aktivít správcov chránených území, akademických pracovísk a niektorých mimovládnych organizácií, zamerané na túto problematiku, nám neposkytujú skutočne objektívny obraz o vplyvoch turizmu na životné prostredie Slovenska a tak sme pri hľadaní odpovedí na tieto otázky odkázani iba na výsledky občasných prác a skúseností z iných štátov. Celý proces je navyše výrazne ovplyvnený neobjektívnymi osobními názormi a predstavami posudzovateľov.

Základné charakteristiky dopadov turizmu na životné prostredie však definovať vieme.

Negatívne vplyvy môžu mať závislosť na viacerých faktoroch vo všeobecnosti rozdeliť:

na spotrebú prírodných zdrojov

priame poškodenie prírodného prostredia

znečisťovanie

Tieto oblasti sa obyčajne prelínajú.

Napríklad spotreba pitnej vody. Veľké, na vodu náročné turistické zariadenia, akými sú hotely a hotelové komplexy, bazény, golfové ihriská, zjazdovky s umelým zasnežovaním, aquaparky a iné narušajú hydrologické a hydrogeologickej pomery v území, odcerpávajú z územia vodu, znižujú únosnosť a absolútnu výdatnosť vodných zdrojov, časť z nej znehodnocujú a ak k tomu prirátame aj nesprávne úpravy krajiny (regulácia a betónovanie koryt vodných tokov, asfaltovanie a betónovanie plôch, holorubný výrub stromov pre zjazdovky či ihriská a pod.), tak znižujú retenčnú kapacitu územia. To sa samozrejme prejavuje deformáciou existujúcich ekosystémov a aj znižovaním kvality života domácich obyvateľov.

Nezanedbatelným je aj záber a znehodnocovanie pôdy a krajiny. Tu je spektrum vplyvov veľmi široké od fažby stavebného materiálu v lomoch cez záber prirodzených plôch výstavbou rôznych turistických zariadení až po vizuálne znehodnocovanie krajiny. Tieto vplyvy majú zásadný vplyv na geomorfologický vývoj (najmä fažba a erózia), ekosystémy (napr. strata stanovišiek fauny a flóry a ich fragmentácia, zmena zloženia pôdy) či hodnotu krajiny (ovplyvňovanie vzhľadu krajiny stavbami, lomami a pod.).

S týmto okruhom problémov súvisí aj negatívny vplyv turistických aktivít na biodiverzitu, na rozmanitosť fauny a flóry. Aj keď nepovažujeme turizmus za faktor, ktorý by v porovnaní s inými ekonomickými aktivitami zásadne znižoval biodiverzitu územia uznávame, že môže mať (a pri nesprávnom manažmente aj má) negatívny vplyv. Na prírodnú rozmanitosť nepriaznivo pôsobí najmä výstavba turistických zariadení, napríklad hotelov v prírode a úprava prostredia okolo nich, výstavba a prevádzka zjazdoviek, umelého zasnežovania, športovisk, lanoviek a vlekov, golfových ihrisk a pod. Biodiverzitu znižuje aj nesprávny manažment turizmu, napr. nevhodné vedenie turistických a cykloturistických trás, chybajúca vhodná turistická infraštruktúra, masové akcie, zlé usmerňovanie návštevníkov a turistov v prírode, nevhodná lokalizácia niektorých športov a turistických aktivít (napríklad paragliding, horolezecky, orientačný beh, kačenky, rafting a pod.). Takéto aktivity môžu zmenšovať územie, vhodné pre život živočíchov a rastlin, privádzajú návštevníkov do nedotknutých biotopov, fragmentovať ich, rušiť zveri a hľukom, poškodzovať rastlinný kryt a podobne. Dôsledkom toho môže byť ústup menej odolných druhov, nástup a neskôr dominancia odolnejších druhov a teda zmenšovanie biologickej rozmanitosti.

Dopad turizmu na kvalitu ovzdušia a klímy nie je z hľadiska turizmu až taký významný. Aj keď reakcia a dovoľenkové cestovanie po Slovensku je najmä záležitosťou automobilovej dopravy, jej intenzita nie je porovnatelná s masívnym využívaním automobilov na iné účely (napr. dochádzanie do zamestania, služobné cesty, starostlivosť o rodinu). To isté sa týka aj znečisťovania ovzdušia a zmeny klímy leteckou dopravou počet dovoľenkových a rekreačných návštevníkov Slovenska, ktorí na dopravu k nám používajú ľuďa, je takmer zanedbatelný v porovnaní s celkovým objemom leteckej dopravy. To však neznamená, že by sme tieto negatívne vplyvy mohli ignorovať. Práve naopak už v najbližšom období môžeme očakávať nárast automobilovej a leteckej dopravy spojený s turizmom na Slovensku, čo je spojené s rastom životnej úrovne a kúpnej sily obyvateľov, so vstupom do Európskej únie a s rýchlosťou zvyšujúcou intenzitu turizmu (a teda dopytom po nových destináciach) všeobecne.

str. 15

Nepriaznivý vplyv na kvalitu ovzdušia má aj vykurovanie turistických zariadení a využívanie moderných prostriedkov (napríklad vodné či snežné skútre, záhradkárske stroje a pod.). Specifický turistickým a častým zdrojom znečisťovania v lete a zimnom období sú napríklad autobusy, ktoré majú naštartovaný motor dlho už aj pred odjazdom, aby cestujúci prišli do klimatizáciou vychladného alebo kúrenia vynahľateho a autobusu.

Zvýšené dopravné nároky si vyžaduje aj transport surovín (napríklad pre prípravu jedla, pre výstavbu a rekonštrukcie) a to najmä ak sú ich miestne zdroje limitované a je potrebné ich dovozovať z väčších vzdialenosťí. Významným negatívnym dopadom turizmu na životné prostredie sú odpady a znečisťovanie. Okrem vysiae opisaného znečisťovania vzdachu sa turizmus podielá na tvorbe tuhého odpadu a odpadových vôd. Tuhý odpad je špecificky najmä pre ubytovacie a stravovacie zariadenia, pričom v našich podmienkach nie je vždy možné zabezpečiť pravidelný a bezproblémový odvoz odpadu. Nekoordinované budovanie ubytovacích a reštauračných zariadení zvyšuje aj tlak na existujúce skládky tuhého komunálneho odpadu, ktoré neboli budované na vyšší objem tuhého komunálneho odpadu.

Na Slovensku je stále častejšie aj úmyselné či neúmyselné lákanie veľkých dravcov najmä medvedov na preplňené odpadkové koše a kontajnery. Tieto ĥľany potom strácajú plachosť a znižuje sa ich schopnosť ziskávať si potravu prirodzeným spôsobom.

Odpadky a čierne skládky sú typickým sprievodným znakom turistických chodníkov a chodníkov. Súvisí to nie len s nízkym environmentalným povedomím turistov, ale aj s nedostatočnou turistickou infraštruktúrou,

najmä s chybajúcimi odpadkovými košmi, kontajnermi pri táborskách a výletných miestach, resp. s ich nedostatočným využívaním.

Odpadové vody sú ďalším odpadom, ktorý zaťahuje životné prostredie v turistických destináciach. Na Slovensku je stále zvykom riešiť likvidáciu odpadových vod najmä z menších rekreáciích stavieb vypúšťaním do pôdy (tzv. trativody) a aj v prípade, že je objekt napojený na existujúcu kanalizáciu, zvyšuje jej zataženie, resp. znižuje jej schopnosť slúžiť miestnym obyvateľom. K znečisteniu vodných plôch prispieva aj lodná doprava, motorové člny a vodné skútre.

Významným negatívnym vplyvom zlepšeného manažovania turizmu na životné prostredie sú priame fyzické dopady turistických aktivít. Pešia turistika, cykloturistika a jazdenie na koni ušľapávajú pôdnú a vegetačnú pokryv. Na rastlinách sa to prejavuje poškodením až likvidáciou časti rastlín, znižovaním ich životosť a schopnosti, zmenami v rastlinnom zložení na lokalite. Mení sa aj zloženie pôdy, zmenšuje sa jej pôrovitosť, schopnosť prijímať vodu a vzduch, zvyšuje sa erózia.

Sme presvedčení, že uvedené negatívne dopady turizmu na životné prostredie je možné odstrániť alebo minimalizať na únosnú mieru. Správny a zodpovedný manažment životného prostredia a turizmu, respektujúci princípy trvalo udržateľného rozvoja a premiérny okrem iného aj v nevyhnutných úpravách legislatívnych nariem, organizačných štruktúr a environmentálnom vzdelávaní to umožnia a čím skôr s tým začneme, tým je to pre nás a naše životné prostredie lepšie.

Príspevok turizmu k ochrane životného prostredia

Môže turizmus prispieť k ochrane životného prostredia? Ne pochybne áno. Na Slovensku však tomu bráni množstvo bariér, príliš centralizovaný daňový systém a inštitucionálna štruktúra ochrany prírody, vysoké odvody a dane, korupcia, skostnatá legislatíva, nízka vymáhatelnosť práva, nízke ekologicke povedomie obyvateľstva, nemotivovaný manažment prírodných oblastí a mnohé ďalšie. Prichádzame tak o významný príspevok k ochrane životného prostredia, akým je turizmus. Ako teda turizmus môže prispieť k ochrane?

Na prvý pohľad najzaujímavejší je finančný príspevok. Môže mať formu poplatkov za vstup, za prenocovanie, táborenie a pod., certifikovania sprievodcov a tour-operátorov, vydávania povolení a pod. Podmienkou je, aby tieto finančné príspevky ostali priamo v dotknutom území a mohli sa použiť priamo na jeho manažment či ochranársky projekty. Bohužiaľ toto záťaľ na Slovensku nie je dobre možné.

Vo svete je bežné, že tour-operátori (alebo ich asociácie či fondy, ktoré na to založili) priamo a dobrovoľne prispievajú na ochranu prostredia, pretože vedia, že ich klienti sa zaujímajú o nepoškodenú prírodu. Vedia, že keď sa prostredie, krajina či príroda degradovali, zniží sa počet ich klientov či ich kúpna sila. Je preto v ich záujme prírodu chrániť a ak je to pre nich čo len trochu možné, udeľujú granty a významne ovplyvňujú financovanie chránených území. Takyto prístup sa dokonca objavuje už aj v susednej Českej republike. Podobne sa správajú aj výrobcovia tovarov, potriebných pre turizmus (napríklad výrobcovia fotografických filmov).

Nepriaznivým finančným príspevkom je aj vhodné prenezadanie daní. Je potrebné, aby čo najväčšia časť daní, ktoré sa vyberú v návštevovanom území (resp. daní, ktoré vzniknú vďaka návšteve v území) ostala v tomto území. S turizmom súvisí aj zvýšenie zamestnanosti v území, zvýšenie kúpnej sily obyvateľstva a zvýšenie jeho životnej úrovne. Okrem už opísaných finančných príjmov to môže mať aj vplyv na správanie sa obyvateľov. Je známe, že ľudia a rodiny, ktoré nemajú existenčné problémy, veľmi významne pozornosť prostrediu okolo seba.

str. 16

Vo svete nie sú zriedkavé ani súkromné prírodné rezervácie, ktoré sú často lepšie spravované ako verejné. Ich cieľom je zachovať prírodné dedičstvo pre budúci generácie a je preto logické, že ich vlastníci sa snažia rovíjať turizmus trvalo udržateľným spôsobom, rešpektujúc pritom záujmy ochrany prírody.

Prínos turizmu k ochrane životného prostredia teda nie je iba finančný. Ovplyvňuje aj dejové a štruktúry v území. Zvýšený počet návštevníkov územia si obyčajne vyžaduje prepracovanie strategických a vykonávacích dokumentov, zmeny v prístupe ku správe územia, štúdium nových metod, prijatie novej legislatívy a pod. Toto všetko sú priležitosti na vylepšenie existujúcich dokumentov, na implementáciu opatrení prispievajúcich k ochrane prírody a to nie len v oblasti turizmu, ale aj ostatných ekonomických aktivít v území.

Turizmus je jedinečnou priležitosťou pre environmentálne vzdelávanie. Spoznanie vzácnosti prírody, jej zákonitostí, pochopenie ekosystémov či len prosté vzhľadnutie prírodnnej zaujímavosti na vlastné oči môže viesť k pozitívnym zmenám správania sa návštevníka či už priamo v navštivenom území alebo neskôr po návrate. Samozrejme, že si to vyžaduje dobrú interpretáciu prírodného dedičstva, čo na Slovensku nie je bežné.

